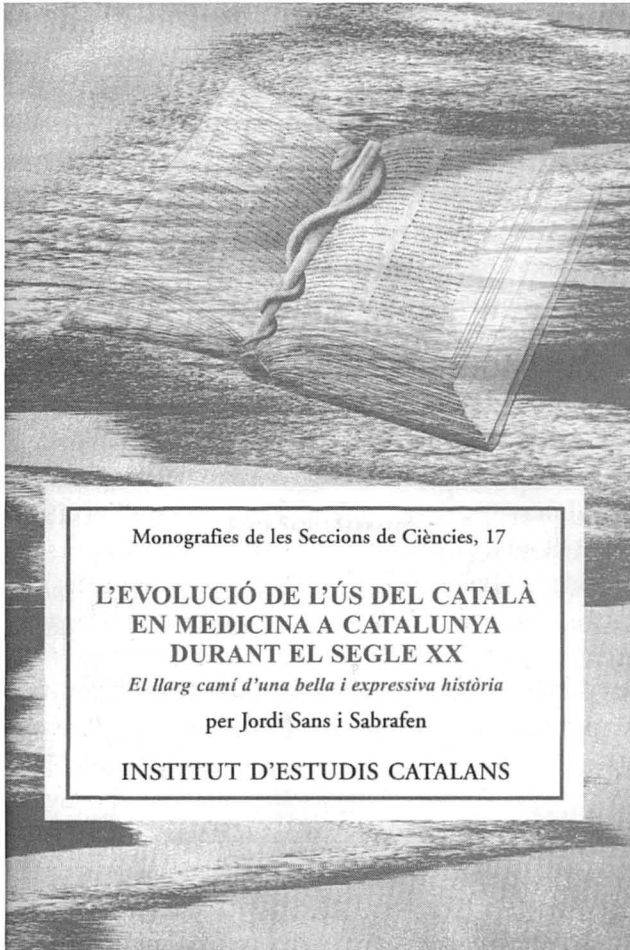

L'evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle XX. El llarg camí d'una bella i expressiva història

Reproduïm a continuació les paraules pronunciades per l'acadèmic Dr. Antoni Obrador en l'acte de presentació del llibre del Dr. Jordi Sans, celebrat el 8 d'octubre passat a la seu social de la Reial Acadèmia.

In spe, contra spem

La Reial Acadèmia de Medicina de les Illes Balears ha tingut un especial interès en presentar el llibre del Dr. Jordi Sans Sabrafen "L'evolució de l'ús del català en medicina a Catalunya durant el segle XX" que duu com a subtítol: "El llarg camí d'una bella i expressiva història". I aquest interès és ben explicable per raons diverses. Per una part, pel llibre que parla d'un tema molt important per a nosaltres ja que participam d'una problemàtica cultural comuna i, per l'altra part, per l'autor que és membre de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya que, per dir-ho aviat, és la institució amb la qual ens hem d'entendre més per raons culturals,

històriques i de proximitat geogràfica. És ben coneguda, a més a més, la relació i els lligams de tot tipus que el Dr. Sans Sabrafen té amb Mallorca i amb els mallorquins. Després d'uns anys d'infància a Mallorca, on va fer els primers estudis, hi ha seguit molt vinculat per raons familiars, d'amistat i professionals. Per tot això no és casual que la primera activitat pública, després de l'estiu, de la Real Acadèmia de Medicina de les Illes Balears, sigui la presentació d'aquest llibre. Com vosaltres sabeu, l'obertura solemne del curs acadèmic d'aquesta institució tradicionalment es fa després de la festa de Sant Sebastià però avui reprenem les activitats, com moltes institucions docents.

Tornant al llibre que ens convoca avui, pens, d'entrada, que per poc que ens hi fixem, en el títol i en el subtítol ja es deixen entreveure algunes de les claus que, al meu entendre, ens permeten esbrinar i entendre una sèrie de característiques essencials del contingut del llibre i de l'autor. La primera part, el títol, eminentment descriptiu i la segona part, el subtítol, del tot valoratiu.

Començarem per comentar alguns dels trets que, segons la meua opinió, defineixen millor el Dr. Jordi Sans Sabrafen i ho faré referint-me a unes paraules que vaig llegir, no fa gaire, en un llibre que em va semblar ben interessant. Es tracta del llibre "L'home que va confondre la seva dona amb un barret" del neuròleg anglès Oliver Sacks. En la introducció, aquest doctor indica: "M'interessen tant les qüestions científiques com les romàntiques". Tenc la impressió, si el Dr. Sans Sabrafen m'ho permet, que possiblement estaria disposat a subscriure aquesta definició. M'explicaré. És ben obvi que li interessin les qüestions científiques. No és descobrir cap secret si dic que el Dr. Sans Sabrafen és un prestigiós metge hematòleg amb una especial predisposició cap a l'oncologia. És professor de la Universitat de Barcelona, això tots vosaltres ho sabeu. Per curiositat, he mirat les referències bibliogràfiques que podria trobar sobre el Dr. Sans Sabrafen a la base de dades americana Medline (que actualment amb el llenguatge d'internet hom tendeix a conèixer amb el nom de PubMed). Bé, doncs, el nombre de cites referides al Medline amb el nom del Dr. Sans Sabrafen és de 120. És autor dels coneguts llibres "Manual de quimioteràpia antineoplàsica" i d'*Hematologia clínica*, i coautor de vint-i-sis llibres més. Per això, pens que puc dir amb tota seguretat,

que la primera característica, la científica, està ben documentada, és ben coneguda pels qui coneixen la seva trajectòria professional i no necessita, al meu entendre cap més comentari.

L'altre adjectiu que voldria justificar és el de romàntic. Per ventura hi ha alguns aspectes d'aquest adjectiu que tenen connotacions negatives i que, en cap moment, voldria que pertorbessin la meua exposició. En aquest cas concret voldria referir-me als aspectes que van més enllà del mètode científic i que complementen la trajectòria personal del Dr. Sans Sabrafen. Com per exemple, la dedicació a diferents institucions com: la Societat Catalana de Biologia, l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears i la Reial Acadèmia de Medicina i a moltes altres. És obligat esmentar també les contribucions actives als Congressos de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. També podríem referir-nos a les reflexions sobre diferents temes de bioètica, com la mort i, així, podríem seguir una estona més. Però la meua tasca d'ara s'ha de centrar en la presentació de la seva obra que, pens, encaixa perfectament dins aquesta vessant no estrictament professional.

El títol és prou indicatiu del contingut (ja he dit que era descriptiu i , per això, reflecteix el caràcter objectiu de l'autor en la vessant científica) i el subtítol (recordem-ho: El llarg camí d'una bella i expressiva història) valoratiu, reflectiria l'altra cara de la trajectòria personal del Dr. Sans Sabrafen. Aquest subtítol presenta característiques de feliç coincidència amb el títol del llibre de poemes de l'autor felanitxer Miquel Bauçà "Una bella història". Si ho recordam, i sense sortir de l'àmbit sanitari, també es va donar nom una etapa de remodelació i impuls de l'Hospital de Caubet amb la frase de: "el començament d'una bella història".

El contingut del llibre és una crònica descriptiva i valorativa de la trajectòria que ha sofert el català mèdic en el segle passat. Si repassam l'índex ens podem fer una idea més exacta dels diferents aspectes que conté. Després d'una **Introducció i dels precedents** hi ha una nota sobre: **El català mèdic en acabar el segle XIX; Els començaments del segle XX** que amb paraules de l'autor "*comença a Catalunya amb el vigorós i encaira fresc impuls cultural que ha generat la Renaixença. El català ha deixat d'estar encongit en l'àmbit purament privat per anar assolint progressivament i sense pausa la condició de llengua pública. El català es converteix així en l'eix vertebrador d'un gran projecte de reconstrucció nacional*". En aquest capítol trobam una referència a les tasques del diccionari de mossèn Alcover en l'acta del secretari de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya Felip Proubasta (l'inatge curiós) del 14 de novembre de l'any

1904 (abans del Congrés Internacional de la Llengua Catalana que és el 1906). Diu així: "*Lo canonge de la Seu de Palma, Mossèn Alcover, entusiasta cultivador de nostre idioma, vol fer un diccionari monumental de la llengua catalana. La idea es tal volta massa gran pera ser prompte realisada y son molts los que desitjan possehir aviat un bon diccionari catalá encare que no sia del tot complert. Mes tal es la confiança que lo seu nom inspira, que l'Acadèmia ha volgut també coadjuvar á l'obra nombrant a petició de Mossèn Alcover, dugas comissions, una composta de metjes y l'altre d'apotecaris, que es cuidessin de recullir tots los termes referents á ciencias naturals*". El capítol següent es titula: **L'enlairament** on es posa de manifest l'aparició de la revista *Anals de Medicina* l'any 1907 (revista que encara ara es publica i molts dels presents rebem com a membres de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i de Balears); **L'Escola Biològica Catalana i la seva producció científica; El primer Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana** que es va celebrar a Barcelona l'any 1913. En el llibre podem trobar una bona part del discurs del president Miquel Fargas i Roca que és un cant a la importància de la llengua pròpia "*i a la validesa del català com a vehicle de comunicació científica*"; **Els següents congressos fins la primera dictadura**, destacaríem d'aquest període la presentació, durant el segon Congrés de Metges de Llengua Catalana de l'any 1917, de l'exposició i del catàleg que l'acompanyava sobre la "Bibliografia Medical Catalana" que conté manuscrits, incunables i llibres impresos que van datats des del segle XIV fins l'any 1917 i comprèn un total de 2.625 títols i l'aparició del primer número de la col·lecció *Monografies Mèdiques* l'any 1926 amb l'empenta de Jaume Aiguader i Miró; **La primera represa i els tres congressos que seguiren**, en aquest capítol el llibre dedica una especial atenció al Congrés de Metges de Llengua Catalana que es va celebrar a Ciutat de Mallorca l'any 1932 i reproduïx una bona part del discurs inaugural de Joaquim Trias i Pujol de qui és el paràgraf següent: "*Un mateix origen des del punt de vista ètnic, lingüístic i tradicional, té Catalunya amb les illes Balears i València: ajuntem-nos en aquest moment, potser únic a la història, per a reconèixer la nostra personalitat i imposar-la per la cultura, palanca la més forta per a enlairar els pobles que volen i han d'ésser capdavaners del progrés. I aquesta cultura serà ben nostra si la fem amb la nostra estimada llengua, que és l'arrel de la nostra terra, i tot i enlairant els poetes que mantingueren el foc sagrat, aixequem la nostra veu en català per a fer la Ciència Catalana sense ingerències estranyes, i no dubteu ni un instant que la nostra personalitat s'imposarà si rendim un*

fervorós culte a les característiques que la informen"; **La primavera d'abans de la segona dictadura** és el títol del capítol següent on es dedica una referència extensa al Diccionari Corachan que es va publicar l'any 1936 i, per això mateix, va tenir una difusió mins; **La segona dictadura; El despertar global de la segona represa; El manifest de Prada** de l'any 1973 és important ja que posa de relleu la importància de la implicació dels científics en la recuperació del català i indica unes recomanacions per fer-ho possible; **El vocabulari mèdic; El desè Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana. El Congrés de la represa de Perpinyà** (pot ésser pertinent recordar ara que durant aquest congrés es va retre un homenatge públic i molt emotiu al metge i batle republicà Emili Darder, membre també de la Reial Acadèmia de Medicina, executat per les forces que guanyaren la guerra. Possiblement fou el primer homenatge públic que es dedicava a aquest batle demòcrata en els països catalans després de la guerra). I seguim amb el llibre que ens ha convocat avui citant els darrers capítols que parlen d'una història més recent. **L'Índex farmacològic en el marc de l'onzè congrés; El diccionari enciclopèdic de medicina; Els darrers deu anys: 1) L'ús del català per la població de Catalunya; 2) L'ús del català en l'àmbit sanitari assistencial; 3) L'ús del català a les facultats de medicina; 4) Publicacions i internet i Reflexions finals.**

Com és obvi, difícilment es pot separar la trajectòria del català científic o concretament mèdic de la situació del català com a llengua d'un poble. Però hi ha una característica que potser és més específica de la professió mèdica. Possiblement els metges han estat els professionals catalans amb més consciència lingüística i que han aportat unes obres que, em sembla, no existeixen en altres professions, com el diccionari mèdic Corachan l'any 1936 i, més recentment, el monumental diccionari enciclopèdic de medicina. La raó d'aquest fet no sé si s'ha estudiat, però m'atreiria a apuntar que l'exercici de la medicina ha de comportar, per força i encara que només es tengui un mínim de sensibilitat, una preocupació per la paraula com a eina de comunicació de patiments i vivències entre les persones.

El llibre, per tot això que he dit, comparteix les característiques de crònica històrica i d'implicació en aquesta crònica. Les dades hi són presentades objectivament sense oblidar tampoc l'experiència viscuda per l'autor i la implicació que ha pogut tenir en la història que presenta. Salvant totes les distàncies que volgueu, les característiques que he descrit ens poden recordar la manera d'entendre la història que

reflecteixen els llibres de Ferran Soldevila. Pens que aquesta obra és indispensable per conèixer quina ha estat la situació del català mèdic en la història més immediata, ja que recull moltes dades disperses que es podien trobar ací i allà, encara que, per les seves característiques, no té una vocació d'exhaustivitat. Es refereix a la situació del català mèdic al Principat sense comentar la trajectòria del català mèdic ni en el País Valencià ni a les Illes Balears. Quan llegia l'apartat de l'ús del català en l'àmbit assistencial no podia deixar de pensar en la situació que vivim actualment aquí que no és en qualsevol cas millor que la de Catalunya. Per apuntar només una dada poc coneguda entre nosaltres, voldria dir que es va valorar l'idioma amb el qual estaven escrits els documents que omplen els metges de capçalera quan han d'enviar un malalt a l'Hospital Son Dureta. Durant un any se'n varen recollir 160 d'aquests documents (p-deus amb l'argot de l'Insalud) dels quals només 3 estaven escrits en català. Això suposa un 1,8% d'utilització del català en aquest tipus de document. Aquesta és l'única dada que conec sobre la utilització del català escrit en l'àmbit assistencial a Mallorca i l'autor de l'estudi, un bon amic, amb una gran dosi de sentit comú i, si voleu d'ironia, treia d'aquesta dada una conclusió com a molt definitiva: aquí el castellà no té cap perill d'extinció. Sí que conec perfectament que hi ha alguns serveis de l'Hospital Son Dureta que realitzen els informes d'alta en català però, sense tenir-ho ben quantificat, m'atreiria a dir que són, com en el cas que estudia el llibre, realment minoritaris. De totes maneres, i pens que és bo apuntar-ho ara, hi havia, a partir del procés de les transferències sanitàries del mes de gener passat, el projecte de posar en marxa una estructura de normalització lingüística en l'àmbit assistencial, concretament en l'ib-salut, de la mà de la Conselleria d'Educació i Cultura i de la Conselleria de Salut i Consum. Com ha posat de manifest el president de la Reial Acadèmia, el Dr. Ballesteros, en les paraules d'obertura, s'ha donat la felicitat coincidència que la setmana passada es va signar el protocol de creació d'aquest Servei entre ambdues conselleries. Pens que tots els qui ens sentim identificats amb aquesta terra i el seu futur no podem deixar de manifestar una gran satisfacció per disposar d'aquest instrument que haurà de treballar de valent per redreçar una situació difícil. Si pensam que encara hi pot haver estructures que poden influir en el model social i servir d'exemples a imitar com poden ésser l'àmbit de l'educació i el sanitari, resulta evident que un servei lingüístic en l'àmbit sanitari pot fer una feina magnífica si disposa dels elements necessaris. Desconec les línies de feina que s'ha fixat però no resulta gens difícil apuntar alguns aspectes que mereixerien una atenció preferent: seguir

i augmentar el cursos de català per al personal de tota la xarxa sanitària, tenir una cura especial perquè tots els documents que s'editin segueixin la normativa de l'administració autonòmica, dotar el personal administratiu dels coneixements adequats de català mèdic, facilitar el màxim de punts d'autoaprenentatge, facilitar també que les actes de les reunions, concursos, etc. es facin en català, valorar adequadament el coneixement de la nostra llengua a l'hora de contractar els diferents professionals del sistema sanitari, tenir a la disposició eines informàtiques en català, etc. És oportú recordar ara que moltes de les activitats que han mantingut el català mèdic escrit procedeixen dels interessos particulars al marge de les institucions oficials. En aquest sentit crec que és just reconèixer avui els esforços realitzats per la Secció de Cardiologia de l'Acadèmia Mèdica Balear que durant molt de temps ha publicat una revista de cardiologia en català.

Deia, un poc abans, que la trajectòria del català científic no es pot deslligar de la situació de la llengua però no deixa de tenir aspectes específics que convé valorar. Crec que és oportú, en aquest sentit, recordar l'anècdota que va protagonitzar un president del govern espanyol quan volia desqualificar el català com a llengua de comunicació científica i va dir que amb el català no es podria explicar física atòmica. Això passava, si no ho record malament, per devers les dates del Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana de Perpinyà. Es veu que els coneixements derivats del fet d'haver estat *Consejero Nacional del Movimiento* no implicaven un mínim de formació lingüística que impedís dir dois.

En les reflexions finals del llibre que he tengut l'honor de presentar-vos podem llegir: "L'ús del català en la nostra societat es va desenvolupant entre l'escassa estima que molts ciutadans senten per la seva pròpia llengua, entre l'abdicació lingüística d'una part significativa de la classe dirigent i entre la indiferència d'una porció valorable de les generacions més joves"

Ara que la situació de la llengua catalana no sofreix la repressió de la dictadura i, segons com ho mirem la situació podria semblar molt fàcil, ara és quan – precisament- hi pot haver el perill que ho perdem tot per sempre. En aquest sentit voldria recordar unes frases d'un llibre dedicat al futur del català que deien. "Si no fem un canvi radical, anem de dret cap a l'extinció del català –i així manlleu una expressió que uns bons amics repeteixen sovint-. Però no hi ha cap fat inexorable que ens hi meni. Si no assolim un futur reconfortant de plena normalitat, no és pas perquè no hi sigui. És perquè no hem sabut –o no hem volgut fer-lo possible. Aquest llibre pens que pot ésser un bon estímul perquè, al mateix temps que recordam una història recent ens forneixi de la perspectiva adequada per no perdre el coratge i seguir treballant per un futur del tot normalitzat de la nostra llengua i, pel caire que ens toca, en l'àmbit sanitari.

Per acabar vull donar les gràcies al Dr. Jordi Sans Sabrafen per haver escrit aquesta crònica del català mèdic feta també en clau de reflexió cap el futur. També vull agrair a la reial acadèmia i, concretament al Dr. Ballesteros, l'oportunitat de poder dirigir-me a vosaltres en aquest acte. I finalment us vull agrair a tots la vostra atenció."

Antoni Obrador, acadèmic numerari.